تۉغری یازیش

اۉزبېک یازوویننگ املا قاعده‌لری

دوکتور عزیزالله ارال

www.ezgu.org

بسم الله الرحمن الرحيم

www.ezgu.org

www.ezgu.org

تۉغری یازیش

دوکتور عزیزالله ارال

کابل - ۱٤۰۵ هـ.ش

www.ezgu.org

کتاب بېلگیلری

کتاب آتی	توغری یازیش – اۉزبېک یازووی‌نینگ املا قاعده‌لری
یازوچی	دوکتور عزیزالله ارال
بېزاوچی	محبوب الله توران
باسوچی	کتاب مدنی مرکزی
باسمه‌خانه	قدیمگی خراسان نشریاتی – کابل
باسیلگن ییلی	۱۴۰۵- قویاش | ۲۰۲۶- میلادی
سان	۱۰۰۰

اوشبو کتاب‌نینگ باسمه خرجتلری بریتانیاده‌گی بهار بنیادی و افغانستان تورکلری اویوشمه‌سی (ATA) تامانیدن تۉلندی.

ISBN 978-9936-9000-2-8

© Mualliflik huquqlari muallifga tegishli

© مولف‌لیک حقوقی مولف‌گه تېگیشلی

© All rights reserved by the author.

www.ezgu.org

تؤغری یازیش

TO’G’RI YOZISH

اؤزبېک یازووی‌نینگ املا قاعده‌لری

JANUBIY O’ZBEK YOZUVINING IMLO QOIDALARI

دوکتور عزیزالله ارال

Dr. Azizulloh Arol

کابل – ۱۴۰۵ هـ.ش

Kobil - 2026

www.ezgu.org

www.ezgu.org

تۆغری یازیش –

عرب الفباسیده اۉزبېک یازوی‌نینگ املا قاعده‌لرینی ترتیبگه سالیش، یازمه سۉزنینگ انیقلیگی، روانلیگی و یگانه معیارده قۉللنیشینی تأمینلش دېمکدیر.

اوشبو عرب الفباسی‌ده اۉزبېک یازوی اوچون ایشلب چیقیلگن املا قاعده‌لری تیلیمیزنینگ فونېتیک[1] طبیعتی، سۉز قوریلیشی و تاریخي تجربه‌سیگه ته‌ینه‌دی. اوشبو قاعده یازوچیلر، تدقیقاتچیلر، اۉقوچی-اۉقیتوچیلر بو یازو بیلن قیزیقه‌دیگن هر بیر کیشی اوچون ایشانچلی یۉل-یۉریق بۉلیب خدمت قیله‌دی. مذکور قاعده‌لرنینگ مقصدی – اۉزبېکچه سۉزلرنینگ تاوشینی تۆغری افاده‌لش، متنلرنی بیر خیلده یازیش و بای مدني میراثیمیزنی انیق، روان همده زمان طلبلری اویغونلیگیده دوام اېتتیریش‌دیر.

---

[1] فونېتیک – نطق تاوشلری حقیده‌گی فن.

www.ezgu.org

اۏزبیک الفباسی O’zbek alifbosi

n– ن	f – ف	s– ص	z– ذ	s– ث	o– آ
v/u–و	q– ق	z– ض	r– ر	j– ج	a/o– ا
o’– ۉ	k– ک	t– ط	z– ز	ch– چ	a– أ
h– ه	g– گ	z– ظ	j– ژ	h– ح	b– ب
i/y–ی	l– ل	‘– ع	s– س	x– خ	p– پ
e– ي	m– م	g’– غ	sh– ش	d– د	t– ت

منفصل[1] حرفلر Munfasl harflar									
ۉ	و	ژ	ز	ر	ذ	د	أ	ا	آ

[1] منفصل حرف – فقط اۏزیدن آلدینگی حرف بیلن یازوده اولنیب، لیکن اۏزیدن کیینگی حرف بیلن اولنمه‌یدیگن حرفدیر.

www.ezgu.org

اونلی[1] حرفلر Unli harflar

o-آ	o/a-ا	a-أ	u-(او) و	o'-(اۉ) ۉ	i/y-(ایـ)ی	e-(اېـ)ې

اۉزبېک تیلی باشقه تورکي تیللر کبی قۉشیمچه‌لرگه بای تیل بۉلیب، تورلی تصنیفلرگه بۉلینه‌دی. مثلن: آت یساوچی «–چی، –چیلیک، –لیک، –کی، –گیچ، –کش»؛ صفت یساوچی «–لی، –مه، –بی، –نا، –چاق، –چه، –راق، –پرور»؛ فعل یساوچی «–له، –لن، –لش، –یلله، –یره»؛ روش یساوچی «–لب، –چه، –انه» و باشقه قۉشیمچه‌لر.

اۉزبېک تیلی‌ده ایشلتیله‌دیگن قۉشیمچه‌لر اساسن سۉز سۉنگی‌ده (قۉشیق+چی= قۉشیقچی) و قسمن سۉز باشی‌ده (نا+تۉغری=ناتۉغری) کۉرینیشی‌ده کېله‌دی.

سۉز سۉنگی‌ده کېله‌دیگن قۉشیمچه‌لر:

–چی	–غین	–یندی	–چ	–لن	–ي	–کش
–قین	–ون	–ینچ	–له	–ـه‌ی	–ت	–وچی
–چیلیک	–کی	–گیچ	–مچاق	–لش	–وي	–چن

[1] اونلی حرفلر – تلفظ وقتیده هوا بۉغیز بۉشلیغیدن تۉسیقسیز چیقه‌دیگن، آواز اساسي رۉل اۉینه‌یدیگن تاوشلردیر.

www.ezgu.org

-لیک	-قی	-قیچ	-یش	-یلله	-ینه	-نگ
-مه	-ین	-کیچ	-یق	-ـه	-او	-چاق
-لی	-کین	-غیچ	-یم	-یره	-و	-چیق
-چک	-چه	-لرچه	-چه -سیگه	-سیگه	-انه	-لب
-چیل	-باب	-قاق	-ـه‌کی	-پرور	-نما	-ن
-گیر	-قیر	-کیر	-غیر	-لی	-مس	-یلداق
-گه‌چه	-دان	-گاه	-چیلیک	-ستان	-لاق	-زار
-پز	-خۆر	-بار	-پرست	-ساز	-گر	-پک
-گوی	-داش	-بچه	-فروش	-بان	-مند	-دار
-نامه	-آباد	-خانه	-ـه‌غان	-سیره	-ر	-مان
-قی	-کی	-گی	-اق	-یق	-وق	-یک
-دۆز	-کار	-م	-شناس	-یم	-ي	-غی
-ته‌دن	-لرچه	-تچه	-ینچی	-یش	-راق	-سیز

www.ezgu.org

–نی	–نینگ	–لر	–ماقچی	–ونچه	–ینچه	– لت
–سیز	–میز	–سن	–من	–دن	–ده	–گه
–دی	–سه	–سنگ	–سک	–نگیز	–سی	–نگ
–گن	–یوق	–دینگ	– دینگیز	–دیم	–دیلر	–نگیز
–تیر	–دیر	–مب	–ویرینگ	–یب	–می	–یگن
–یر	–یز	–یاتیر	–یاتیب	–مه	–گین	–

سۉز باشی‌ده کېله‌دیگن قۉشیمچه‌لر:

نا–	بد–	کم–	خوش–	سېر–	به–	بی–	بر–	پیش–	هم–

اۉزبېکچه سۉزلرنی معیاري و ادبي طرزده یازیش اوچون قوییده‌گی املا قاعده‌لری‌گه ته‌ینیب ایش توتیش‌گه توْغری کېله‌دی. اۉزبېک تیلی‌ده قۉشیمچه‌لر مصافه بیلن یازیلمه‌ی‌دی. قۉشیمچه‌لر دېیرلی یریم مصافه بیلن یاخود قۉشیب یازیله‌دی. (یریم مصافه دېگن‌ده یازووده منفصل حرفلر اۉرته‌سیده‌گی قیسقه فاصله توشینیله‌دی). اۉزبېکچه سۉزلرده ایککی اونلی حرف

www.ezgu.org

یانمه-یان کېلمه‌ی‌دی. ایککی اونداش[1] یانمه-یان کېلگنده ایککله‌سی هم کۉرسه‌تیب یازیله‌دی. مثلن: (کتته/ ایککی/قیرره/ارره/سۉنگگی) و باشقه‌لر.

اونلی حرفلر یازووی:

(آ) حرفی: بو حرف فقط سۉز باشیده کېله‌دی. مثلن: آرتیق/ آستقورمه/ آوچی/ آیدین.

(ا) حرفی: بو حرف اۉزبېکچه سۉزلرده سۉز باشیده اونداش حرفلردن آلدین کېلگنده هردایم (**a**) تاوشینی افاده اېته‌دی. مثلن: (انیق/ ارداقلی/ اسره‌ش). سۉز اۉرته‌سی و سۉز سۉنگیده اېسه (آ) تاوشینی بیلدیره‌دی. مثلن: (قلقان/ پارلاق/ داوان/ سودا). شونینگدېک «الف» حرفی سۉز باشیده (و/ ۉ/ ی/ ې) اونلی‌لریدن آلدین کېلسه، الف اوشبو اونلیلرگه قۉشیلیب (او/ اۉ/ ای/ اې) اونلی تاوشینی افاده اېته‌دی. مثلن: (اوچره‌شو/ اۉرتاق/ ایخچم/ اېرتک).

(أ) همزه‌لی الف حرفی فقط سۉز باشیده کېله‌دی و (**a**) اونلی تاوشینی بیلدیره‌دی. مثلن: (أیت/ أیریم/ أیماق/ أیران) و باشقه‌لر. سۉز اۉرته‌سی و سۉز سۉنگیده (**a**) تاوشینی «های هوز» («ه» و «ـــه» کۉرینیشلریده) افاده اېته‌دی. مثلن: (آنه/ بویورتمه/ تۉده/ تېگره) کبیلر. شو اۉرینده یازو و املا قاعده‌لرینی تۉغری قۉللشده یاردم بېره‌دیگن بۉغین[1] حقیده قیسقه‌چه تۉخته‌لیب اۉته‌میز.

---

[1] اونداش حرفلر- تلفظ قیلینه‌یاتگنده اۉپکه‌دن چیققن هوا آقیمی بۉغیز بۉشلیغیده تۉسیققه اوچره‌ب (تیل، لب، تیش یاکه تنگلەی یاردمیده) حاصل بۉله‌دیگن نطق تاوشلرینی افاده‌لاوچی حرفلردیر. اولر مستقل حالده بۉغین حاصل قیله آلمه‌یدی، بلکه اونلی تاوشلر بیلن بیرگه بۉغین و سۉز حاصل قیله‌دی.

www.ezgu.org

اۆزبېک تیلیده اونلی تاوش بیلن توگه‌گن بۆغینلر «آچیق بۆغین» دېییله‌دی. آچیق بۆغیندن کېین قۆشیمچه قۆشیلگنده، تلفظ و یازیلیش اۆزگرمه‌یدی. آچیق بۆغینلرده تلفظ قنده‌ی بۆلسه، شونده‌ی یازیله‌دی مثلن: (آ–ته > آته/ با–له > باله/ تم–غه > تمغه/ کۆز–گو > کۆزگو/ تۆ–له–قان–لی > تۆله‌قانلی) کبیلر.

اونداش بیلن توگه‌گن بۆغین یاپیق بۆغین دېییله‌دی. یاپیق بۆغینده اونلی قیسقه‌راق اېشیتیله‌دی. یاپیق بۆغین بیلن قۆشیمچه قۆشیلگنده، اۆزگریش بۆلیشی ممکن. مثلن: (یور–ت > یورت / بیر–لیک > بیرلیک/ توغ–مه > توغمه/ چق–قان > چققان/ قان–دیر–ماق > قاندیرماق) کبیلر. یاپیق بۆغینلرده سۆز آخریده «–ک، –ق» قۆشیمچه‌لری کېلگنده «–گ یاکه –غ » گه أیلنه‌دی. مثلن: (یوره‌ک + یم = یوره‌گیم/ تیله‌ک + ینگ = تیله‌گینگ/ تباق + ی = تباغی/ اۆرتاق + یمیز= اۆرتاغیمیز) کبیلر.

---

[١] بۆغین – نطقده بیر نفسده أیتیله‌دیگن تاوشلر ییغیندیسیدیر سۆزلر بۆغینلرگه اونلیلر آرقه‌لی بۆلینه‌دی. هر بیر بۆغینده بیرته‌دن اونلی بۆله‌دی.

www.ezgu.org

سۉزلر و قۉشیمچه‌لرنی معیاري شکلده تۉغری یازیلیشی

کېلیشیک[١]: اۉزبېک تیلیده آلتیته کېلیشیک بار بۉلیب، آت‌نینگ گپده‌گی وظیفه‌سینی کۉرسته‌دی. «کېلیشیک قۉشیمچه‌لر[٢]» قوییده‌گیچه:

مثاللر	سۉراقلر	قۉشیمچه‌لر	کېلیشیکلر	سان
باله / کتاب	کیم؟ نیمه؟	قۉشیمچه‌سی بۉلمه‌یدی	باش کېلیشیک	١
باله‌نینگ / کتاب‌نینگ	کیم‌نینگ؟ نیمه‌نینگ؟	**-نینگ**	قرتقیچ کېلیشیگی	٢
باله‌نی / کتاب‌نی	کیم‌نی؟ نیمه‌نی؟	**-نی**	توشوم کېلیشیگی	٣
باله‌گه / کتاب‌گه	کیم‌گه؟ نیمه‌گه؟	**-گه**	جۉنه‌لیش کېلیشیگی	۴
باله‌ده / کتاب‌ده	کیم‌ده؟ نیمه‌ده؟	**-ده**	اۉرین-په‌یت کېلیشیگی	۵

[١] کېلیشیک – آت‌نینگ گپده‌گی وظیفه‌سینی کۉرسه‌توچی شکل.

[٢] کېلیشیک قۉشیمچه‌لری - اۉزبېک تیلیده آتلرنینگ گپده‌گی گرامري وظیفه‌سینی کۉرسته‌دیگن قۉشیمچه‌لردیر.

www.ezgu.org

۶	چیقیش کېلیشیگی	**-دن**	کیم‌دن؟ نیمه‌دن؟	باله‌دن/ کتاب‌دن

کېلیشیک قۉشیمچه‌لری (**نینگ/ نی/ گه/ ده/ دن**) اساسن یریم بۉشلیق (یریم مصافه) بیلن یازیله‌دی. أیریم حاللرده قۉشیب یازیش هم ممکن. شونینگدېک، «کیشیلیک آلماشلری[۱]» بیرینچی و ایککینچی شخص بیرلیک شکلی یعنی «مېن» و«سېن»، قرتگیچ و توشوم کېلیشیگی قۉشیمچه‌لری (-**نینگ**/ -**نی**)نی آلگنده بیرته «**ن**» حرفی قیسقریب، (مېن+نینگ= مېنینگ/ مېن+نی=مېنی) و (سېن+نینگ= سېنینگ/ سېن+نی= سېنی) شکلیده یازیله‌دی.

---

[۱] کیشیلیک آلماشلری - گپده شخص و ساننی بیلدیروچی، آت‌نینگ اۉرنیده قۉللنه‌دیگن آلماشلرگه کیشیلیک آلماشلری دېیله‌دی.

www.ezgu.org

كيشيليک آلماشلری

سان	شخص	بیرلیک	کۉپلیک	مثال
١	بیرینچی شخص	مېن	بیز	مېن شعریازدیم./ بیز کۉرگزمه‌گه باره‌دیک.
٢	ایککینچی شخص	سېن	سیز/ سیزلر	سېن شعریازدینگ./ سیز کۉرگزمه‌گه باردینگیز./ سیزلر کۉرگزمه‌گه باردینگیزلر.
٣	اوچینچی شخص	او	اولر	او شعر یازدی./ اولر کۉرگزمه‌گه باردیلر.

اۉزبېکچه سۉزلرنینگ بیرینچی بۉغینی[١] اونلی (**أ** / **a**) تاوشی بیلن توگب، ایککینچی بۉغینی اونداش بیلن باشلنه‌دی، (**أ**) اونلیسی «**ــه**» یاکی «**ه**» کۉرینیشیده یه‌ریم بۉشلیق بیلن یازیله‌دی. مثلن: (اسره‌ش/ قره‌ش/ تره‌ش/ یره‌ش/ به‌یره‌م/ اۉته‌میز/ کېته‌دی/ ته‌ینچ) لیکین باشقه بیر قطار سۉزلرده سۉنگی بۉغینده‌گی «أ» تاوشی یعنی «**ه**» حرفی یازیلمه‌ی‌دی. مثلن: (گۉزل/ اۉزک/ کۉرست/ انگلش/ کۉرگزمه) کبیلر.

[١] بۉغین – سۉزنینگ بیر نفسده أیتیله‌دیگن بۉله‌گی.

www.ezgu.org

سۉزلرنینگ یازیلیشی، قۉشیمچه‌لر اۉزکه[۱] قۉشیلیش و قۉشیلمس‌لیگی

«لی» قۉشیمچه‌سی:

- **«لی»** آت[۲]‌لردن صفت[۳] یساوچی قۉشیمچه. اساسدن انگلشیلگن نرسه اېگه‌لیکنی، بارلیکنی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◀ باله‌لی/ تجربه‌لی/ اساسلی/ دشمنلی/ عیبلی/ دیانتلی/ رسملی/...

- أیریم سۉزلر بیلدیرگن حادثه‌لر یاکی نرسه‌ده بارلیگینی بیلریره‌دی. یازیلیشی ◀ گوده‌لی/ عقللی/ یاغلی/ مضمونلی/...

- حرکت نامی[۴]‌گه قۉشیلیب، نرسه‌نینگ فعل[۵]‌دن انگلشیلگن ایش–حرکت اوچون برابرلیگینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◀ اۉتیریشلی/ یاییشلی/ ایچیشلی/...

---

[۱] اۉزه‌ک – سۉزنینگ اساسي معناسینی سه‌قلب قاله‌دیگن، قۉشیمچه‌لر اجره‌تیلگندن کېین قاله‌دیگن قسمیدیر.

[۲] آت – پریدمېت، شخص، نرسه، جای، حادثه و توشونچه‌لرنینگ نامینی بیلدیره‌دیگن سۉز تورکومیدیر.

[۳] صفت – نرسه‌نینگ بېلگی–خصوصیتی، رنگی، حجمی، حالتینی بیلدیره‌دیگن و آتگه باغلنیب کېله‌دیگن سۉز تورکومیدیر.

[۴] حرکت نامی – ایش–حرکتنی آت کبی افاده‌لاوچی فعل شکلی.

[۵] فعل – ایش–حرکت، حالت و جریاننی بیلدیره‌دیگن، زمان و شخصگه کۉره اۉزگره‌دیگن سۉز تورکومیدیر.

www.ezgu.org

«**لیک**» قۆشیمچه‌سی:

● «**لیک**» قۆشیمچه‌سی صفت و روش[۱]لرگه قۆشیلیب، بیلگی آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ سریغلیک/ انیقلیک/ یاشلیک/ تېزلیک/ خفه‌لیک/ اېزمه‌لیک/...

«لیک» قۆشیمچه‌سی آتلرگه قۆشیلیب، اساس انگلتگن نرسه‌لرنینگ خصوصیتی تأثیریده تورلی معنالرنی انگلته‌دی:

● شخص آتلریدن یسلگنده قرینداشلیک معناسینی انگلتوچی سۆزلردن یسلکن آتلر شو معنانی عمومل‌شتیریب، حالت طرزیده افاده‌له‌یدی. یازیلیشی ◄ آته‌لیک/ اکه‌لیک/ تاغه‌لیک/.

● عمرنینگ معلوم دوری معناسینی انگلتوچی آتلردن یسلگن سۆزلر شو معنانی حالت طرزیده افاده‌له‌یدی. یازیلیشی ◄ باله‌لیک/ ییگیت‌لیک/ قیزلیک/ کېلین‌لیک/ کیاولیک/...

● کسب، عمل–عنوان یاکی باشقه ایش–فعالیت اېگه‌سینی بیلدیروچی آتلردن «لیک» قۆشیمچه یاردمیده یسلکن سۆزلر شو کسب، عمل–عنوان، ایش–فعالیت نامینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ مدیرلیک/ اۆقیتوچیلیک/ هیداوچیلیک/ باسمه‌چیلیک/...

---

[۱] روش – فعل‌نینگ (بعضن صفت یاکه باشقه روش‌نینگ) قنده‌ی، قچان، قه‌یېرده، قنچه‌لیک بجریلیشینی بیلدیره‌دیگن سۆز تورکومی.

www.ezgu.org

● شخص‌نینگ بیرار عادتی، خصوصیتی‌نی انگلتوچی سۉزلردن یسلگن آتلر اساسدن انگلشیلگن خصوصیتی‌نی عموملشتیریب کۉرسته‌دی. یازیلیشی ◄ وعده‌بازلیک/ منافق‌لیک/...

● معلوم جای، ساحه‌نی بیلدیروچی سۉزلردن یسلگن آتلر شو جایگه منسوب بۉلگن، شو جایده یشاوچی شخص معناسینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ شهرلیک/ قیشلاقلیک/ میمنه‌لیک/ افغانستان‌لیک/ بلخ‌لیک/...

● نرسه‌نینگ اساسدن انگلشیلگن نرسه‌گه مۉلجللنگن نرسه اېکنینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ اوروغلیک/ کیيملیک/ اۉلیملیک/ درسلیک/...

● اساسدن انگلشیلگن وقت بیلن باغلیق نرسه‌نی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ سحرلیک/ توشلیک/ افطارلیک/...

● اساسدن انگلشیلگن نرسه اېگلله‌گن مضمون، ساحه‌نی انگلته‌دی. یازیلیشی ◄ موزلیک/ باتقاقلیک/ قوملیک/ تاشلیک/...

● یېر سطحی‌نینگ اساسدن انگلشیلگن معناده‌گی قسمینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ قایه‌لیک/ جرلیک/ دۉنگلیگ/ تاغلیک/...

♦ بو قۉشیمچه‌نینگ آرقه‌سیدن اېگه‌لیک[1] قۉشیمچه‌لری (**یم**/ **ینگ**/ **ی**/ **یمیز**/ **ینگیز**) کېلگنیده «لیک» قۉشیمچه‌سی «لیگ» شکلیده قوییده‌گیچه

---

[1] اېگه‌لیک – آتگه قۉشیله‌دیگن گرامري شکل بۉلیب، نرسه یاکی شخص‌نینگ کیمگه تېگیشلی اېکنینی بیلدیره‌دی.

www.ezgu.org

یازیله‌دی. ◄یاشلیک > یاشلیگیم/ اکه‌لیک > اکه‌لیگینگ/ قیزلیک > قیزلیگینگ/ اؤقیتوچیلیک > اؤقیتوچیلیگیمیز/ منافقلیک > منافقلیگی... بیراق «لر» کؤپلیک اوچینچی شخص اېگه‌لیک قؤشیمچه‌سی فرقلی روشده: «لیک+لری=لیکلری شکلیده کېله‌دی. یازیلیشی◄ شهرلیک > شهرلیکلری/ درسلیک > درسلیکلری/ تاغلیک > تاغلیکلری/...

♦ اؤقیتوچیلیک بو تصنیف‌گه کیرمه‌یدی، چونکی «اؤقیتوچی» و «لیک»نینگ قؤشیلیشیدن حاصل بؤلگن.

«چی» قؤشیمچه‌سی:

- شخص بیلدیروچی آت یسه‌یدی. یازیلیشی◄ اؤیینچی/ چایخانه‌چی/ سوچی/ ادبیاتچی/ تیلچی/ عصیانچی/ یالغانچی/ رشکچی/ چقیمچی/ جنجالچی/ فالچی/ قؤشیقچی/ جنگچی/ کویچی/ بؤیاقچی/ دوتارچی/ حسابچی/ ساقچی/ اؤقیتوچی/ اؤقوچی/...

- أیریم حالللرده «چی» قؤشیلگن آت حرکت-حالت معناسینی هم افاده‌له‌یدی. یازیلیشی◄ سببچی/ واسطه‌چی/ رغبتچی/...

- «چی» بویروق - ایستک مه‌یلی‌ده ایشلتیلگنیده «چی»دن آلدین چیزیقچه (-) قؤییله‌دی. یازیلیشی◄ أیتینگ-چی/ کؤرینگ-چی/ حسابلنگ-چی/ اؤقینگ-چی/ کېلینگ-چی/ بارسین-چی/ یازه‌ی-چی/ کؤرسین-چی/...

www.ezgu.org

● «چی» قۆشیمچه‌سی سۆراغ افاده‌لب کېلیشی هم ممکن. یازیلیشی ◄ بو کتاب. بوچی؟/ او کېله‌دی. سیزچی؟/ بیز تاپشیردیک. سېنچی؟/...

«چیلیک» قۆشیمچه‌سی:

● اساسدن انگلشیلگن نرسه یېتیشتیریلگن ساحه‌نی افاده‌لاوچی آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ پخته‌چیلیک/ اوروغچیلیک/ اوزومچیلیک/ مالدارچیلیک/...

● اساسدن انگلشیلگن نرسه–حادثه‌نینگ بارلیق حالتینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ پیشیق‌چیلیک/ مۆلچیلیک/ قیمت‌چیلیک/ ارزانچیلیک/ کمبغل‌چیلیک/ تۆکین‌چیلیک/ قورغاقچیلیک/ کېلیشماوچیلیک/...

● اساسدن انگلشیلگن توشونچه بیلن باغلیق بۆلگن حالتنی انگلته‌دی. یازیلیشی ◄ الفت‌چیلیک/ تیریک‌چیلیک/ اۆرتاقچیلیک/...

● بیرار ایش–حادثه‌نینگ سببی اساسدن انگلشیلگن نرسه ایکنینی بیلدیریب آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ یورتچیلیک/ اۆزبېک‌چیلیک/ روزگارچیلیک/...

● آز و کۆپ سۆزلریدن «چیلیک» قۆشیمچه‌سی یاردمیده شخص آتی یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ آزچیلیک/ کۆپچیلیک/...

«مه» قۆشیمچه‌سی:

● بو قۆشیمچه فعلدن صفت یسه‌یدی. نرسه‌نینگ فعلدن انگلشیلگن حرکت اصولی بیلن یوزه‌گه کېلیشینی، تیارلنیشینی نرسه‌نینگ شو جهتدن بۆلگن

www.ezgu.org

بېلگی‌سینی افاده‌له‌یدی. یازیلیشی ◄ قاورمه/ قیسقرتمه/ آغدرمه/ قۉشمه/ کۉچمه/ قه‌یترمه/ قه‌ینتمه/ تېرمه/...

● فعلدن انگلشیلگن حرکت-نرسه‌نینگ عادتده‌گی، اونگه خاص بېلگیسی اېکنینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ ساچمه اۉق/ بوره‌مه میخ/ اېزمه آدم/ دنغیللمه اوی/ آسمه قاون/...

● بو قۉشیمچه فعل‌دن آت هم یسه‌یدی. اساسدن انگلشیلگن حرکت نتیجه‌سیده یوزه‌گه کېله‌دیگن نرسه، أتمه[١]سینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ اویوشمه/ اېریتمه/ سۆزمه/ چۉکمه/ کۉچیرمه/ قوریلمه/ قاتیشمه/ بیرلشمه/ بیریکمه/...

● اساسدن انگلشیلگن حرکت-حادثه‌نینگ یوز بېریش جریانی بیلن یوزه‌گه کېله‌دیگن نرسه ناملرینی یسه‌یدی - بولر عادتده بیرار کسللیک ناملری بۉله‌دی. یازیلیشی ◄ ایسیتمه/ قیچیمه/ آقمه/ تېرلتمه/... (شونینگدېک ◄ قتلمه/ چۆزمه/ دیملمه/ دله‌مه/...)

● بو قۉشیمچه یاردمیده یسلگن آتلر نرسه‌نینگ اساسدن انگلشیلگن ایش-حرکتگه مۉلجللنگنینی، شو مقصد اوچون ایشله‌تیلیشینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ کۆرگزمه/ توگمه/ قۉللنمه/ تارتمه/...

---

[١] أتمه - عمومي توشونچه: معلوم بیر ساحه دایره‌سیده انیق معنانی بیلدیره‌دیگن مخصوص سۆز یاکی بیریکمه.

www.ezgu.org

«قین، غین» قوْشیمچه‌سی:

●اساسدن انگلشیلگن حرکت جریانی‌نینگ اتمه‌سینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ تاشقین/ توْلقین/ باسقین/ توتقون/ قاچقین/ یانغین/ قووغین/ قیرغین/...

«کی» قوْشیمچه‌سی:

آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ تورتکی/ تېپکی/...

● فعل و تقلیدي سوْزلردن صفت یسه‌یدی. اساس اونداش بیلن اوْتگن بوْلسه «کی و قی» قوْشیمچه‌سیدن آلدیدن «ه»، «ا» یاکی «و» اونلی‌سی آرتتیریله‌دی. یازیلیشی ◄ شرته‌کی/ (شرت«ه»+کی)/ جیرته‌کی (جیرت«ه»+کی) / سه‌یراقی (سه‌یر «ا»+قی)/ بوزوقی (بوز«و»+قی)/...

● اساس «ه» تاوشی بیلن توگه‌گن بوْلسه، «ه» تاوشی «ا» تاوشیگه اوْته‌دی. بو توردگی صفتلر شخص یاکی نرسه‌نینگ اساسدن انگلشیلگن ایشنی قیلیش خصوصیتی کوچلی اېکنینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ اوْیناقی/ (اوْینه«ا»+قی)/ ییغلاقی (ییغله«ا»+قی)/...

● «کی» قوْشیمچه‌سی ینه ایککیته قوْشیمچه گپنی قوییش اوچون هم ایشلتیله‌دی. یازیلیشی ◄ بو اوچونکی/ بلکی/ نیگه‌کی/ تاکی/ بونی هم سیزگه أیته‌یین کی/...

www.ezgu.org

«کین، قین، غین، غون» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه فعللردن صفت یسه‌یدی – بو تورده‌گی صفتلر حالت، خصوصیت بېلگیسینی انگلته‌دی. یازیلیشی ◄ توشکین/ جۉشقین/ آزغین/ سۉلغین/ تورغون/...

«ین، ون» قۉسشیمچه‌سی:

● اساسدن انگلشیلگن حرکت-حادثه‌نینگ بجریلیشی بیلن یوزه‌گه کېله‌دیگن نرسه‌نی بیلدیروچی آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ یاغین/ ییغین/ بۉغین/ توگون/...

«دی» قۉشیمچه‌سی:

● فعللردن آت یسه‌یدی. بو تورده‌گی آتلر اساسدن انگلشیلگن حرکت نتیجه‌سیده یوزه‌گه کېلگن نرسه‌نی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ چۉکیندی/ یووندی/ چیریندی/ سوپوریندی/ قیریندی/ ییغیندی/...

«گیچ، غیچ، قیچ» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه فعللرگه قۉشیلیب، شو فعلدن انگلشیلگن حرکتنی بجریشگه مۉلجللنگن نرسه‌نی بیلدیروچی آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ اۉلچه‌گیچ/ اۉتکزگیچ/ اۉچیرغیچ/ توتقیچ/ ایلپیغیچ/ سورغیچ/ قیرغیچ/ قیسقیچ/...

www.ezgu.org

«چ، ینچ» قۉشیمچه‌سی:

● اساسدن انگلشیلگن حرکت–حالت بیلن باغلیق حس–تویغو، کیفیت نامینی بیلدیروچی آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ قوانچ/ اۉکینچ/ قۉرقینچ/ سېوینچ/...

«مچاق» قۉشیمچه‌سی:

● اساسدن انگلشیلگن حرکتنی بجریش بیلن بۉله‌دیگن اۉیین نامینی بیلدیروچی آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ بېکینمچاق/ تارتیشمچاق/ قوولشمچاق/...

«یش» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه فعلدن حرکت نامینی یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ یازیش/ تۉکیش/ بیلیش/ کولیش/...

● شونینگدېک بو قۉشیمچه بیرگه‌لیک درجه‌سینی هم یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ تارتیشماق/ کۉریشماق/ اۉپیشماق/ قوچیشماق/...

«یم» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ اۉریم/ ییغیم/ تېریم/...

● شونینگدېک بو قۉشیمچه بیرلیک انگلتوچی اېگه‌لیک شکلینی هم یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ قۉلیم/ کتابیم/ قلمیم/...

www.ezgu.org

«یق» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه فعل نېگیزیدن صفت یسه‌یدی. یازیلیشی◄ ییغیق/ قیسیق/ یاپیق/ ییرتیق/ قتتیق/ سیللیق/...

«له» قۉشیمچه‌سی:

♦ بو قۉشیمچه یاردمیده آتلردن فعللر یسه‌لیب قوییده‌گی معنالرنی بیلدیره‌دی:

● اساسدن انگلشیلگن نرسه‌گه ایگه حالتلی قیلیش. یازیلیشی◄ اۉغیتله/ مایله/ یاغله...

● اسباب–قورال بیلدیروچی آتلرگه قۉشیلگنده، ایشنی شو اسباب واسطه‌سیده بجریش معناسینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی◄ رنده‌له/ قه‌یچیله/ ارره‌له/ بورسله/ تیرنه‌له/...

● اساسدن انگلشیلگن نرسه‌نی یوزه‌گه کېلتیریش معناسینی انگلته‌دی. یازیلیشی◄ اوروغ‌له/ باله‌له/...

● شونینگدېک **«له»** قۉشیمچه‌سی یاردمیده صفت و روشلردن یسلگن فعللرده اساسدن انگلشیلگن حالتگه ایگه قیلیش، شو حالتگه کیریتیش معنالری افاده‌لنه‌دی. یازیلیشی◄ تیکله/ تېکیسله/ سیللیقله/ تېزله/ سېکینله/ تازه‌له/ یخشیله/ تۉغریله/...

www.ezgu.org

● همده **«له»** قۉشیمچه‌سی بیلن اونداو[۱]لردن یسلگن فعللر شو اونداوگه خاص حس–هیجان، بویروق، خطاب، رجوع کبی‌لرنی بجریش معناسینی افاده‌له‌یدی. بونداق فعللر اۉز معنا و خصوصیتلریگه کۉره نطق فعللریگه یقین توره‌دی. شو جهتدن «له» قۉشیمچه‌سی معلوم درجه‌ده «دېماق» فعلی بیلن معناداش بۉلیب کېله‌دی. یازیلیشی ◄ دادله‌ماق (لماق)/ وای وای‌له‌ماق (لماق)/...

● ینه **«له»** قۉشیمچه‌سی یاردمیده تقلید سۉزلردن یسلگن فعللرده تقلید سۉز[۲] انگلتگن تاوش یاکی بیرار حالت‌نینگ یوز بېریشی معناسی افاده‌لنه‌دی. یازیلیشی ◄ شیتیرله‌ماق (لماق)/ گومبورله‌ماق (لماق)/ چورق–چورقله‌ماق (لماق)/...

«لن» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه آت، صفت و روشلردن فعل یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ جانلنماق/ اچچیقلنماق/...

● بو قۉشیمچه شونینگدېک سانلردن فقط ایککی (۲) سۉزیدن فعل یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ ایککی‌لنماق/...

---

[۱] اونداو – بو حس–هیجان، تویغو، مناسبت، بویروق یاکی چقیریقنی افاده‌لاوچی، گپ بۉله‌گی بۉلیب کېلمه‌یدیگن و مستقل سۉز تورکومی حسابلنگن سۉزدیر.

[۲] تقلید سۉز – طبیعتده‌گی تاوش یاکی حرکتنی سۉز آرقه‌لی افاده‌لاوچی سۉز.

www.ezgu.org

● همده **«لن»** قۋشیمچه‌سی واسطه‌سیده بېلگی حالت بیلدیروچی سۋزلردن یسلگن فعللرده فاعل[۱]ده شونداق بېلگی، حالت‌نینگ یوزه‌گه کېلیشی افاده‌لنه‌دی. افاده‌لنه‌دی. ◄ عصبی‌لنماق/ تشویشلنماق/...

● **«لن»** قۋشیمچه‌سی یاردمیده آتلردن یسلگن فعللر تورلیچه معنا افاده‌له‌یدی. شونینگ اوچون اولرنی معلوم بیر معنا انگلتوچی گروه‌گه بیرلشتیریب بۋلمه‌یدی. یازیلیشی ◄ فایده‌لنماق/ قناعتلنماق/ تۋلقینلنماق/...

«لش» قۋشیمچه‌سی:

● بو قۋشیمچه آت، صفت و روشلردن فعل یسه‌یدی، اۋزلیک درجه[۲] و بیرگه‌لیک درجه[۳] معنالرینی افاده‌له‌یدی. یازیلیشی ◄ قیینلشماق/ دۋستلشماق/ صحبتلشماق/...

● شونینگدېک **«لش»** قۋشیمچه‌سی سان[۴]لردن فقط بیر (۱) سۋزیدن فعل یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ بیرلشماق/...

---

[۱] فاعل – فعل‌نینگ ایش یاکی حرکتینی قیلوچی شخص یاکی نرسه. اۋزبېک تیلیده بو گپده‌گی باش سوبژېکت بۋله‌دی.

[۲] اۋزلیک درجه – بو شخص، نرسه یاکی حادثه‌نینگ یگانه اېکنلیگینی بیلدیره‌دی.

[۳] بیرگه‌لیک درجه – بو بیر نېچته شخصلر، نرسه‌لر یاکی حادثه‌لرنی بیلدیره‌دی.

[۴] سان – بو مقدارنی، ترتیبنی یاکی اۋلچاونی افاده‌لاوچی بېلگیلر یاکی توشونچه.

www.ezgu.org

«یلله» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه أیریم تقلید سۉزلردن فعل یسه‌یدی. بو فعللر تقلید سۉز بیلدیرگن تاوش یا حرکت یاکی حالت‌نینگ یوز بېریشینی افاده‌له‌یدی. یازیلیشی ◄ چیرقیلله‌ماق/ چیرسیلله‌ماق/ مۉلتیلله‌ماق/ لیکیلله‌ماق/ گوویلله‌ماق/ بېزیلله‌ماق/... (بو سۉزلر «لماق» قۉشیمچه‌سی هم یازیله‌دی)

«یره» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه هم أیریم تقلید سۉزلردن فعللر یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ مۉلتیره‌ماق/ یلتیره‌ماق/ قلتیره‌ماق/ یرقیره‌ماق/...

«ه» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه آت، صفت و تقلید سۉزلردن فعل یسه‌یدی. **«ه»** قۉشیمچه‌سی بیلن یسلگن فعللر کمچیلیکنی تشکیل ایته‌دی. یازیلیشی ◄ آشه‌ماق/ قانه‌ماق/ اۉینه‌ماق/ بۉشه‌ماق/ قیینه‌ماق/ جیلدیره‌ماق/ سنه‌ماق/...

«ه-ی» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه قۉییده‌گی صفت و روشلردن فعل یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ پسه‌ی‌ماق/ قره‌ی‌ماق/ کۉپه‌ی‌ماق/ آزه‌ی‌ماق/...

● آتلردن فقط «کوچ» بو مقصدده ایشلتیله‌دی. یازیلیشی ◄ کوچه‌ی‌ماق/...

www.ezgu.org

● ينه **«ه-ی»** ياردميده يسلگن فعللر اساسدن انگلشيلگن بېلگی–حالتگه، مقدارگه اۋتيش معناسينی بيلديرەدی. يازيليشی ◄ قرەی‌ماق/ پوچەی‌ماق/ کېکسەی‌ماق/ کېنگەی‌ماق/ مونگەی‌ماق/ اوزەی‌ماق/ اينگەی‌ماق/ ديککەی‌ماق/... («کۆپەيەی/ کۆپەيەی‌ليک» سۆزلری اېسه شو شکلده يازيلەدی).

«ي، وي» قۆشيمچەسی:

♦ اونداش بيلن توگەگن سۆزلرگه «ي»، اونلی بيلن توگەگن سۆزلرگه «وي» قۆشيلەدی:

● نرسەنينگ اساسدن انگلشيلگن نرسه–حادثەگه باغليق عايدليک بېلگيسينی بيلديروچی صفتلر يسەيدی. يازيليشی ◄ علمي/ شخصي/ صنفي/ اخلاقي/ عايلەوي/ املاوي/ غايەوي/ ماليەوي/ وظيفەوي/...

● شونينگدېک بو قۆشيمچه ياردميده يسلگن أيريم صفتلر اساس انگلتگن توشونچەگه اېگەليک معناسينی افادەلەيدی. يازيليشی ◄ تخميني/ عقلي/ قياسي/ ضروري/ دايمي/ اختياري/ عامەوي/ اجتماعي/ اقتصادي/...

● ينه بو قۆشيمچه ملت، جای ياکی وقت بيلديروچی أيريم سۆزلردن شخص ياکی نرسەنينگ شو ملت، جای ياکی وقتگه عايدليگينی، منسوبليگينی بيلديروچی صفت يسەيدی. يازيليشی ◄ توركمني/ قيشلاقي/ قزاقي/ افغاني/ سمرقندي/...

www.ezgu.org

«و-او» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه هم فعلدن آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ قیدیرو/ قۉرقو/ اوچره‌شو/ یازو/ کېچو/ تۉقنه‌شو/ قیستاو/ قورشاو/ مقتاو/ چنقاو/ سه‌یلاو/...

«ت» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه أیریم سۉزلردن آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ ضرورت/ تجارت/ سیاحت/...

● شونینگدېک «ت» قۉشیمچه‌سی أیریم سۉزلردن فعل یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ تۉلتماق/ بېرکیتماق/ اۉتلتماق/...

«کش» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ ارابه‌کش/ یوککش/ محنتکش/ جفاکش/...

«بی» قۉشیمچه‌سی:

♦ **بو قۉشیمچه اساسن دری تیلیدن اۉزلشتیریلگن سۉزلر ترکیبیده اوچره‌یدی:**

● اساسدن انگلشیلگن نرسه-حادثه‌نینگ یۉق‌لیگینی بیلدیروچی صفتلر یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ بی‌دوا/ بی‌منت/ بی‌غبار/ بی‌تشویش/...

www.ezgu.org

● اساسدن انگلشیلگن حالت‌نینگ کم، دېیرلی یۉق درجه‌ده اېکنینی بیلدیروچی صفت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ بی‌غم/ بی‌مهر/ بی‌پروا/ بی‌چاره/...

● بو قۉشیمچه صفتدن تشقری روش هم یسه‌یدی. ◄ بی‌حساب/ بی‌وقت/ بی‌گمان/ بی‌اختیار/...

«نا» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه آتلرگه قۉشیلیب، شو سۉزدن انگلشیلگن نرسه‌گه اېگه اېمس‌لیکنی بیلدیروچی صفت حاصل قیله‌دی. یازیلیشی ◄ ناامید/ ناانصاف/ نااۉرین/...

● ینه بېلگی بیلدیروچی سۉزلرگه قۉشیلیب، اساس انگلتگن معناگه قره‌مه–قرشی معنالی صفتلر یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ نامرد/ نامعلوم/ نامعقول/ ناتۉغری/...

«وچی» قۉشیمچه‌سی:

● اساسدن انگلشیلگن حرکتنی بجروچی شخصنی یاکی نرسه‌نی بیلدیروچی آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ اوچوچی/ تینگلاوچی/ ساغوچی/ ساتوچی/ یساوچی/...

«چن» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه ایش، حالت، خصوصیت کبی معنالی اساسلرگه قۉشیلیب، شو اساس بیلدیرگن خصوصیتلرگه اېگه‌لیکنی، اولرگه کۉپراق مایل‌لیکنی انگله‌توچی

www.ezgu.org

صفتلر یسه‌یدی. یازیلیشی ◀ یشاوچن/ اونوتوچن/ اۉزگروچن/ اویاتچن/ ایشچن/ تأثیرچن/ اۉیچن/...

«چنگ» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه روش یساوچی قۉشیمچه بۉلیب، کییم–باش بیلدیروچی أیریم سۉزلرگه قۉشیلیب، شخص‌نینگ فقط اساس بیلدیرگن کییمده‌لیک حالده بیرار حرکتنی بجریشینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◀ کاوشچنگ/ کویلکچنگ/ یکتکچنگ/ مسح‌چنگ/...

«چاق -چیق» قۉشیمچه‌سی:

● أیریم اۉزلیک درجه شکلیده‌گی فعللرگه قۉشیلیب، اولردن انگلشیلگن حرکتنی بجریشگه مایل‌لیک‌نینگ کوچلی‌لیگینی یاکی اولر انگلتگن حالت، خصوصیت‌نینگ کوچلی‌لیگینی بیلدیروچی صفتلر یسه‌یدی. یازیلیشی ◀ اورینچاق/ اېرینچاق/ کوییچاق/ تارتینچاق/ مقتنچاق/ ییغینچاق/ سیرغنچیق/ قیزغنچیق/...

● ینه «چاق –چک» قۉشیمچه‌سی آتلرگه قۉشیلیب، اولرنی کیچره‌یتیریش اوچون هم قۉللنه‌دی. یازیلیشی ◀ تایچاق/ قوزیچاق/ کیلینچک/ توگونچک/...

www.ezgu.org

«چه» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه چېکلنگن مقدارده‌گی سۉزلردن صفت یسه‌یدی. بو توردہ‌گی صفتلر شخص یاکی نرسه‌نینگ ملت، جای، مقدار، خصوصیت و شو کبی‌لرگه کۉره بېلگیسینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ روسچه/ اۉزبېکچه/ ینگیجه/ آرتیقجه/ اېسکیچه/ اېرکه‌چه/ عکسینچه/...

● فعلدن باشقه دېیرلی برچه تورکوم‌گه عاید سۉزلردن روش یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ یخشی‌لیکچه/ وقتینچه/ بونچه/... **(لیکن بو قۉشیمچه واسطه‌سیده روش یسه‌لیشی معلوم قاعده‌نی تشکیل اېتمه‌یدی).**

● شونینگدېک بو قۉشیمچه آتلرنینگ کیچره‌یتیریش شکلینی هم یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ بلیقچه/ بکسچه/ بېلچه/ رومالچه/...

● ینه بو قۉشیمچه أیریم حاللرده اېرکه‌لش، حرمتلش یاکی کم‌سیتیش معناسیده هم قۉللنه‌دی. یازیلیشی ◄ ییگیتچه/ آتینچه/...

«لرچه» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه روش یسه‌یدی. فقط شخص‌گه خاص بېلگی خصوصیتی‌نی افاده‌له‌یدی. شو جمله‌دن اولر بېلگی افاده‌لاوچی صفت طرزیده اېمس، بلکی شو بېلگی، خصوصیت اېگه‌سینی بیلدیروچی اساس اۉرنیده نرسه‌لیک (آت) معناسیده قتنه‌شه‌دی. یازیلیشی ◄ مردلرچه/ نادانلرچه/ دوستلرچه/ برادرلرچه/ یاووزلرچه/ وحشیلرچه/ اورتاقلرچه/...

www.ezgu.org

«چه‌سیگه» قۋشیمچه‌سی:

● بو قۋشیمچه شخص آتلریگه قۋشیلیب، حرکت–حالت‌نینگ اساسدن انگلشیلگن معناگه خاص اصول بیلن بجریلیشینی انگلتوچی روش یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ دهقانچه‌سیگه/ مردچه‌سیگه/ تېنتکچه‌سیگه/ جینیچه‌سیگه/...

«سیگه -یگه» قۋشیمچه‌سی:

● بو قۋشیمچه یاردمیده یسه‌لوچی روشلر حرکت–حالت‌نینگ اساسدن انگلشیلگن اصولده بجریلیشینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ قطاره‌سیگه/ تیککه‌سیگه/ یاپه‌سیگه/ سیدیرغه‌سیگه/ کۋتره‌سیگه/ کۋنده‌لنگیگه/ چپه‌سیگه/...

«انه» قۋشیمچه‌سی: (بو قۋشیمچه «لرچه» قۋشیمچه‌سیگه جوده یقین توره‌دی).

● بو قۋشیمچه اساسن شخص بیلدیروچی یاکی شخص‌گه خاص بېلگی خصوصیتینی انگلتوچی آتلردن روش یسه‌یدی. بو روشلر حرکت–حالت‌نینگ اساس بیلدیرگن معناده‌گی طرزده، اۋشنداق اصول بیلن بجریلیشینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ دوستانه/ فداکارانه/ فقیرانه/ قهرمانانه/ آگاهانه/ هوشمندانه/...

«لب» قۋشیمچه‌سی:

● بو قۋشیمچه اساسن آتلردن و مقدار، وقت معناسینی بیلدیروچی سۋزلردن روش یسه‌یدی. وقت بیلدیروچی سۋزلردن یسلگن روشلر حرکت‌نینگ اساسدن

www.ezgu.org

انگلشیلگن وقتده، شو وقت دوامیده بجریلیشینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی◄ اذانلب/ آیلب/ ایرته‌لب/ ییللب/...

● شونینگدېک مقدار، اۉلچاو انگلتوچی سۉزلردن «لب» قۉشیمچه‌سی یاردمیده یسلگن روشلر حرکت‌نینگ اساس بیلدیرگن معناده، شونداق یۉل بیلن بجریلیشینی انگلته‌دی. یازیلیشی◄ پقیرلب/ گراملب/ بیرته‌لب/ مترلب/ گزلب/ اۉلچملب/ توتملب/ قۉللب/ قووتلب/ مۉره‌لب/ شیویرلب/ قۉلتیغلب/...

«ن» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه عرب تیلیدن کیرگن سناقلی سۉزلردن روش یسه‌یدی. یازیلیشی◄ مجبورن/ قیاسن/ مضمونن/ عینن/ منطقن/ تخمینن/ تصادفن/ وجدانن/ اصولن/ مثلن/ جوابن/...

«نما» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه‌دن آز مقدارده‌گی صفتلر یسه‌له‌دی. اولر بیرار شخص‌نینگ اساس بیلدیرگن حالت خصوصیت بېلگیسیگه ایگه اېکنینی انگلته‌دی. یازیلیشی◄ مجنون‌نما/ اولیانما/ رونما/ درویش‌نما/ جهاننما/ جزیره‌نما/...

«سیما» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه یاردمیده یسلگن صفتلر نرسه‌نینگ اساسدن انگلشیلگن نرسه‌گه اۉخششلیک بېلگیسینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی◄ آدم‌سیما/ ملک‌سیما/ ماه‌سیما/...

www.ezgu.org

«پرور» قوْشیمچه‌سی:

● بو قوْشیمچه شخص‌نینگ اساسدن انگلشیلگن نرسه‌نی سېویش، اونگه صداقت کبی یخشی مناسبت بېلگیسینی بیلدیروچی صفت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ خلق‌پرور/ انسان‌پرور/ پرنده‌پرور/ معرفت‌پرور/...

«ه-کی» قوْشیمچه‌سی:

● بو قوْشیمچه سناقلی سوْزلردن صفت یسه‌یدی. شخص یاکی نرسه حرکتی‌نینگ اساسدن انگلشیلگن اصول جهتیدن بېلگیسینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ خامه‌کی/ زوره‌کی/ آغزه‌کی/ قلبه‌کی/ جیرته‌کی/...

«بد» قوْشیمچه‌سی:

● بو قوْشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه‌نینگ سلبي بېلگیلی اېکنینی بیلدیروچی صفت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ بداخلاق/ بدبشره/ بدبخت/...

«قاق» قوْشیمچه‌سی:

● بو قوْشیمچه فعللرگه قوْشیلیب، اولردن انگلشیلگن ایش–حرکتنی بجریشگه مایل‌لیک کوچلی اېکنلیکنی بیلدیروچی صفتلر یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ قاچقاق/ تیریشقاق/ اوریشقاق/ یاپیشقاق/ اویوشقاق/...

www.ezgu.org

«باب» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه اوچون جوده مناسب دېگن معناده‌گی صفت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ کۉیلک‌باب تکه/ قوریلیش‌باب مواد/ قیش‌باب کییم/ پلوباب برنج/ سیزباب موتر/ تندیرباب اۉتین/ بیزباب نرسه/...

«خوش» قۉشیمچه‌سی: (آلد یعنی پریفیکس قۉشیمچه)

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه‌دن ایجابي بېلگی بیلدیروچی صفتلر یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ خوش‌معامله/ خوش‌بیچیم/ خوشنما/ خوش‌طبیعت/ خوش‌هوا/ خوشحال/ خوش‌رو/ خوشنویس/...

«چیل» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه شخص یاکی حادثه‌نینگ عادتگه أیلنگن خصوصیتی، مایل‌لیگی یاکی حالتینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ تیتراقچیل/ مه‌یینچیل/ اوروشقاقچیل/...

«شمول» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه بیرار نرسه یاکی حادثه‌نینگ کېنگ قمراولی، عمومي اېکنینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ عموم‌شمول/ خلق‌شمول/ جهان‌شمول/ همه‌شمول/...

www.ezgu.org

«قه‌ی» قۋشیمچه‌سی:

● بو قۋشیمچه سۋزگه کېسکینلیک، قۋپاللیک، سلبي بها یاکی کنایه قۋشه‌دی. یازیلیشی ◄ دغل‌قه‌ی/ اۋجرقه‌ی/...

« قه‌دی» قۋشیمچه‌سی:

● قۋشیمچه حالت یاکی حرکت‌نینگ بیردن، کېسکین و تۋستدن یوز بېریشینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ قاتقه‌دی/ جیمقه‌دی/ قده‌لقه‌دی/...

« دان» قۋشیمچه‌سی:

● بو قۋشیمچه شخص‌نینگ کرکتری، عادتگه أیلنگن حرکتی یاکی بیر ایشگه مایللیگینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ گپدان/ ایشدان/ بیلیمدان/...

● بو قۋشیمچه ینه أیریم سۋزلرگه قۋشیلیب، اساسدن انگلشیلگن نرسه سالینه‌دیگن، شو نرسه سقلنه‌دېگن نرسه‌نی بیلدروچی آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ سیاه‌دان/ توزدان/ کولدان/ تفدان/ ناندان/...

«مسیق» قۋشیمچه‌سی:

● بو قۋشیمچه مېنسیمس‌لیک، ساخته‌لیک، کنایه و سلبي بها یوکله‌یدی. یازیلیشی ◄ عالِم‌مسیق/ شاعرمسیق/ بیلیمدان‌مسیق/...

www.ezgu.org

«م -یم» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اېرکه‌لش، یقینلیک یاکی بعضن کنایه افاده‌سینی بېره‌دی. یازیلیشی ◀ باله‌م/ اکه‌م/ جانیم/ استادیم/...

«لم» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه ییغمه‌لیک، عمومیلیک یاکی تۉلیقلیک معناسینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◀ جمع‌لم/ تۉپلم/...

«گیر، قیر، غیر» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه‌لر واسطه‌سیده فعللردن اولر انگلتگن حرکتنی بجریش قابلیتی کوچلی اېکنلیکنی بیلدیروچی صفتلر یسه‌یدی. یازیلیشی ◀سېزگیر/ کېسگیر/ تاپقیر/ چاپقیر/ اوچقیر/ آلغیر/ یازغیر/...

«رلی» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه یاردمیده یسلگن صفتلر شخص یاکی نرسه‌نینگ فعلدن انگلشیلگن حرکت-حالت‌نی بجریلیشیگه عاید بېلگیسینی (بجرسه بۉله‌دېگن، ارزیدېگن معنالرنی) بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◀ ارزیرلی/ اچینرلی/ عجبلنرلی/ توشینرلی/ یېترلی/ زېریکرلی/ مقترلی/ قیزیقرلی/ ایشانرلی/...

www.ezgu.org

«مس» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه یاردمیده یسلگن صفتلر شخص یاکی نرسه‌نینگ فعلدن انگلشیلگن حرکت حالت انکاری بېلگی‌سینی بیلدیره دی. یازیلیشی ◄ یره‌مس/ یېنگیلمس/ بۉلینمس/ توگنمس/ سۉنمس/ قه‌یتمس/ اۉتمس/ اجره‌لمس/ قۉرقمس/...

«یلداق» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه تقلید سۉزلردن صفت یسه‌یدی. بو تورده‌گی صفتلر شخص یاکی نرسه‌نینگ تقلید سۉزدن انگلشیلگن بېلگیگه آرتیق درجه‌ده ایگه‌لیگینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ چیېلداق/ بجیلداق/ قفیلداق/ لیککیلداق/ پۉرسیلداق/ سۉلقیلداق/...

«چ» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه أیریم فعللردن صفت یسه‌یدی. بو صفتلر نرسه‌نینگ فعلدن انگلشیلگن حرکت–حالت بیلن باغلیق بېلگیسینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ ته‌ینچ/ جیرکنچ/...

«گرچیلیک» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن بېلگی، حالت، حرکت–حادثه بیلن باغلیق بۉلگن عمومي توشونچه‌نی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ بی‌معناگرچیلیک/

www.ezgu.org

رسواگرچیلیک/ سیرابگرچیلیک/ اینی-آغه‌گرچیلیک/ آدمگرچیلیک/ یاغینگرچیلیک/...

«زار» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه کۉپ بۉله‌دیگن جاینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ گلزار/ درختزار/ اۉریکزار/ اجریقزار/ لاله‌زار/...

«لاق» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه أیریم نرسه‌لرنی انگلتوچی سۉزلرگه قۉشیلیب، شو نرسه‌لر کۉپ بۉله‌دیگن جاینی بیلدیروچی آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ اۉتلاق/ قوملاق/ تاشلاق/ یه‌یلاق/...

«ستان» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه فارس تیلیدن کیریب کېلگن سۉز یساوچی بیرلیک بۉلیب، اساسن جای، حدود، مملکت، مکان معنالرینی بیلدیره‌دی. او اۉزبېک تیلیده لېکسیک‌لشگن قۉشیمچه صفتیده ایشله‌تیله‌دی. یازیلیشی ◄ اۉزبېکستان/ تورکستان/ افغانستان/ قبرستان/ گلستان/ تاکستان/...

«گاه» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه سناقلی سۉزلردن آت یسه‌یدی و بو آتلر اساسدن انگلشیلگن ایش-حرکت بجریله‌دېگن جاینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ آرامگاه/ پایگاه/ استراحتگاه/...

www.ezgu.org

«**گچه**» قۉشیمچه‌سی:

بو قۉشیمچه آت‌نینگ چېگره شکلی بۉلیب، مکانده (اویگچه)، زمانده (هلیگچه) و باشقه نرسه‌لرده (کتابگچه) چېگره یسه‌یدی و حرکت نامیگه هم قۉشیله‌دی. یازیلیشی ◄ کېلگنیگچه أیتیب بېره‌من/ یازگنیگچه قره‌ب توره‌من/ ...

«**دېک**» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اۉخشه‌تیش شکلی، نرسه یاکی شخصنی بېلگی، حرکت و شو کبی جهتدن بو آرقه قۉشیمچه‌لی سۉز بیلدیرگن نرسه‌گه، شخصگه اۉخشته‌دی، اۉخشش‌لیکینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ شیردېک کوچلی/ حمام‌دېک ایسسیق/ اکه‌لریم‌دېک/ آته‌سینیکی‌دېک/...

● شونینگدېک بو قۉشیمچه آتلرگه، آلماش، صفت و فعل‌نینگ صفتداش، حرکت نامی و «ماقچی» قۉشیمچه‌لی شکللریگه هم قۉشیله‌دی، سۉزگه هر قنده‌ی شکل یساوچیلردن سۉنگ قۉشیله‌دی. یازیلیشی ◄ بارماقچی‌دېک کۉرینه‌دی/ یازماقچی‌دېک/...

● ینه بو قۉشیمچه بعضن آلماشلرگه قۉشیلگنده «**داق**» کبی حالتلرده قۉللنه‌دی. یازیلیشی ◄ اونداق/ شونداق/ قنداق/ بونداق/...

www.ezgu.org

«گر» قۆشیمچه‌سی:

● بو قۆشیمچه اساس بیلدیرگن نرسه–حادثه بیلن باغلیق کسبنی قیلوچی شخصنی بیلدیره‌دیگن آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ زرگر/ سوداگر/ کارگر/...

«ساز» قۆشیمچه‌سی:

● بو قۆشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه‌نی یره‌توچی، توزه‌توچی‌نی انگلته‌دیگن آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ ساعت‌ساز/ رادیوساز/ قفل‌ساز/...

«پز» قۆشیمچه‌سی:

● بو قۆشیمچه غذا–طعام بیلدیروچی سۆزلرگه قۆشیلیب، اوندن انگلشیلگن طعام تورینی تیارلاوچی شخصنی بیلدیره‌دی. یازیلیشی◄ کباب‌پز/ آشپز/ کله‌پز/ شیرینی‌پز/ کلچه‌پز/...

«باز» قۆشیمچه‌سی:

● بو قۆشیمچه اساسدن انگلشیلگن ایش–حرکت یاکی نرسه بیلن کۆپ شغللنوچی، شونگه بېریلگن شخصنی انگلتوچی آت یسه‌یدی. یازیلیشی◄ جان‌باز/ سرباز/ مجلس‌باز/ قمارباز/ عریضه‌باز/ وعده‌باز/ مسخره‌باز/ زبان‌باز/ دارباز/ کبوترباز/...

www.ezgu.org

«خور» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اۉزی قۉشیلگن سۉز انگلتگن طعام، ایچیملیک تورلرینی کۉپ استعمال قیلوچی، یاکی استعمال قیلیشنی یخشی کۉروچی شخص آتی یسه‌یدی. یازیلیشی◄ می‌خور/ چای‌خور/ رشوتخور/ نفقه‌خور/ قانخور/ سودخور/ غمخور/ تېکین‌خور/ پلوخور/ نان‌خور/ شرابخور/ حرامخور/ لاشخور/ چیمخور/...

«پرست» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه-حادثه‌گه اعتقاد قیلوچی، شونگه بېریلگن شخص آتی یسه‌یدی. یازیلیشی◄بت‌پرست/ وطن‌پرست/ خداپرست/ مالپرست/ پولپرست/ خاتین‌پرست/...

«دار» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه‌گه اېگه بۉلگن شخص آتی یسه‌یدی. یاریلیشی◄ قلدار/ ملکدار/ پولدار/ مالدار/ باغدار/ تاجدار/...

● شونینگدېک بو قۉشیمچه صفت هم یسه‌یدی. اساسدن انگلشیلگن نرسه‌گه اېگه‌لیکنی، شونده‌ی نرسه بارلیگینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی◄ یره‌دار/ جاذبه‌دار/ عیبدار/ قرضدار/ منفعتدار/ خبردار/ وفادار/...

www.ezgu.org

● ینه بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه‌نینگ عادي حالده آرتیقلیگینی، شو نرسه‌گه آرتیق‌راق اېگه‌لیکنی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ مضموندار/ محصولدار/ نسلدار/ تۉشدار/ اونومدار/...

«سېر» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه یاردمیده یسلگن صفت انگلشیلگن نرسه مقدار جهتدن عادي حالتدن آرتیق درجه‌ده اېکنینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ سېرشاوقین/ سېرسقال/ سېرحاصل/ سېردرآمد/ سېرقویاش/...

«به» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه فارس/دری، عرب تیللریدن اۉزلشگن أیریم سۉزلردن صفت یسه‌یدی و اساسدن انگلشیلگن نرسه‌گه آرتیق درجه‌ده اېگه‌لیکنی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ به‌هیبت/ به‌قوت/ به‌صولت/...

«مند» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه‌گه اېگه‌لیک بېلگیسینی بیلدیروچی صفت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ دولتمند/ آرزومند/ اخلاصمند/ نیازمند/ طالعمند/...

«بان» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه‌گه قراوچی، اونی سقلاوچی شخص آتی یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ باغبان/ سرایبان/ دروازه‌بان/ پالیزبان/...

www.ezgu.org

«فروش» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه‌نی ساتیش بیلن شغللنوچی شخص آتی یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ میوه‌فروش/ چایفروش/ یاغ‌فروش/...

«بچه» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن شخصلرگه قره‌شلی فرزند معناسیده‌گی آت یسه‌یدی. ◄ بای‌بچه/ گدای‌بچه/ خاله‌بچه/ غلام‌بچه/ ایت‌بچه/...

«داش» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه‌گه بیر خیل علاقه‌دار، اشتراکچی بۉلگن شخص معناسیده‌گی آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ یورتداش/ قانداش/ صحبتداش/ آتداش/ زمانداش/ سِرداش/ یۉلداش/ قۉلداش/...

«هم» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن ایش، نرسه‌گه بیرگه علاقه‌دار معناسیده‌گی شخص آتی یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ همراه/ همصنف/ همشهر/ همخانه/ همراز/ همنام/...

www.ezgu.org

«گوی» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن ایش–حرکت، حادثه‌نی دایم بجریب (أیتیب، قیلیب) توره‌دیگن شخص آتی یسه‌یدی.◄ خوشامدگوی/ نصیحتگوی/ پرگوی/ سخنکگوی/...

«غان» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه واسطه‌سیده فعللردن اولر انگلتگن حرکتنی بجریش قابلیتی کوچلی ایکنلیکنی بیلدیروچی صفتلر یسه‌یدی. یازیلیشی.◄ قاپه‌غان/ بیله‌غان/ تاپه‌غان/ چاپه‌غان/ یاته‌غان/...

● ینه بو قۉشیمچه **«دیگن»** شکلده هم ایشلتیله‌دی شونگه کۉره یوقاریده‌گی مثاللر قۉییده‌گیچه بۉله‌دی. یازیلیشی◄ قاپه‌دیگن/ بیله‌دیگن/ تاپه‌دیگن/ چاپه‌دیگن/ یاته‌دیگن/...

«مان» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه (ر) قۉشیمچه‌لی فعللرگه قۉشیلیب، اولر انگلتگن حرکتنی بجریش قابلیتی کوچلی ایکنلیکنی بیلدیروچی صفت یسه‌یدی. یازیلیشی◄ بیلرمان/ اۉلرمان/ اوستا بوزرمان/ قیررمان/...

www.ezgu.org

«ر» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه أیریم صفتلردن فعل یسه‌یدی. اساسدن انگلشیلگن بېلگی، حالت‌نینگ یوز بېریشی افاده‌لنه‌دی. یازیلیشی ◀ آقرماق/ کۉکرماق/ قیسقرماق/ اېسکرماق/...

● بو قۉشیمچه ینه گمان فعلینی یسشده هم قۉللنیله‌دی. یازیلیشی ◀ کېلر/ بارر/ اېسکیرر/ قیسقرر/ یلتیرر/ قلتیرر/ سېمیرر/...

«سیره» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه بعضی آتلر همده سېن، سیز آلماشلریدن فعل یسه‌یدی. آتلردن یسلگن فعللرده اساسدن انگلشیلگن نرسه‌گه احتیاج، شونی ایستش، اساسدن انگلشیلگن حالتنی حس اېتیش افاده‌لنه‌دی. یازیلیشی ◀ قان‌سیره‌ماق/ سوسیره‌ماق/ یاتسیره‌ماق/ خوف‌سیره‌ماق/ سین‌سیره‌ماق/ سیزسیره‌ماق/...

«خانه» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن ایش، حرکتگه مۉلجللنگن جای معناسینی بیلدیروچی آت یسه‌یدی. یازیلیشی ◀ همخانه/ چایخانه/ درسخانه/ ایشخانه/ آشخانه/...

www.ezgu.org

«آباد» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اتاقلی و تورداش آتلردن، شونینگدېک بعضی صفتلردن جای ناملری یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ فیض‌آباد/ جلال‌آباد/ ینگی‌آباد/ خان‌آباد/ تورکمن‌آباد/...

«نامه» قۉشیمچه‌سی:

بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه‌نی افاده‌لاوچی متن، خط و شو کبیلرنی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ دعوتنامه/ تبریکنامه/ ماهنامه/ طلبنامه/ هفته‌نامه/ آلقیشنامه/...

«ک، یک، یق، وق، اق)» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه‌لر فعللردن انگلشیلگن حرکت جریانی بیلن باغلیق بۉلگن نرسه‌نینگ آتینی یسه‌یدی. بولر اصلی بیر قۉشیمچه بۉلیب، اساس‌نینگ قتتیق- یومشاقلیگیگه قره‌ب، اساسه‌گی اونلی‌نینگ تأثیریده قوییده کۉرستلگن فونیتیک (آواشناسلیک) حالتلرده قۉللنه‌دی. یازیلیشی ◄ چیریک/ ایگیک/ بوکیک/ اۉلیک/ بیلیک/ تیله‌ک/ کېکریک/ کۉریک/ آغریق/ چاپیق/ یوتوق/ اۉرتاق/ قیپناق/ سناق/ چرچاق/ چنقاق/ چیزیق / تۉسیق/ بوتاق/ یماق/...

www.ezgu.org

«ق» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه فعللردن صفت یسب، فعلدن انگلشیلگن حرکت نتیجه‌سی صفتیده‌گی حالت بېلگیسینی بیلدیره‌دی. فعل اونداش بیلن توگه‌سه، قۉشیمچه آلدیدن «ی» اونلی‌سی آرتتیریله‌دی. یازیلیشی◄ سینیق/ ییرتیق/ ییغیق/ اۉسیق/ قیسیق/ بوزوق/ بۉغیق/ یاپیق/ ایلیق/ یولوق/ یاریق/ تۉلیق/...

● فعل (ه) بیلن توگه‌سه، (ه) تاوشی (أ) گه اۉته‌دی. یازیلیشی◄ یلتیره – یلتیراق/ آقسه – آقساق/ یومشه – یومشاق/ قلتیره – قلتیراق/...

«گی-کی-غی-قی-» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه‌لر فعللردن آت یسه‌یدی و بو تورده‌گی آتلر هم اساسدن انگلشیلگن حرکت جریانی بیلن باغلیق بۉلگن نرسه‌لرنینگ اتمه‌سی بۉله‌دی. یازیلیشی◄ سېوگی/ کولگی/ سوپورگی/ چاپقی/ تېپکی/ اچیتقی/ یاقیلغی/ تامیزغی/ توتتقی/ بورغی/...

● شونینگدېک «گی–کی–قی» قۉشیمچه‌سی اۉرین–جای یاکی په‌یت بیلدیروچی سۉزلردن صفت یسه‌یدی و بو توردہ‌گی صفتلر نرسه‌نینگ اساسدن انگلشیلگن جای یاکی وقتگه کۉره بېلگیسینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی◄ آخرگی/ ببریگی/ اولگی/ حاضرگی/ بهارگی/ تانگگی/ تونگی/ یازگی/ اوستکی/ پستکی/ آستکی/ چېتکی/ توشکی/ کېچکی/ ایچکی/ قیشکی/ چیلله‌کی/ آرتقی/ تشقی/...

www.ezgu.org

«ی» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اوج–تۉرتته سۉزدن فعل یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ تینجیماق/ باییماق/ چنگیماق/ تۉزیماق/...

● شخص اېگه‌لیک قۉشیمچه‌سی هم بعضن **«ی»** قۉشیمچه‌سینی آله‌دی. یازیلیشی ◄ قۉلی/ یوزی/ اویی/... **(بو قۉشیمچه «یی»دن فرق قیله‌دی. شونینگدېک «تینچیدی» بیلن «تینچییدی» سۉزلری هم شونده‌ی یازیله‌دی).**

«م، یم» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه هم فعللردن آت یسه‌یدی. خودی «ک» و «کی» دن یسه‌لوچی آتلر کبی، حرکت–حادثه و اونینگ جریانی اتمه‌سینی حرکت–حادثه‌نینگ نتیجه‌سی صفتیده‌گی نرسه‌نینگ اتمه‌سینی بیلدیره‌دی. یازیلیشی ◄ یۉنیم/ چیدم/ کېچیریم/ تینیم/ اۉریم/ تېریم/ چیقیم/ اونوم/...

● بو قۉشیمچه یاردمیده یسلگن بعضی آتلر حرکت بیلن باغلیق بۉلگن (ایشلتیله‌دیگن، قۉللنیله‌دیگن) نرسه‌لر اتمه‌سینی هم انگلته‌دی. یازیلیشی ◄ کییم/...

● مقدارنی انگله‌توچی آتلر یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ تیشلم/ آشم/ سیقیم/ تامیزیم/ قینه‌تیم/ پشیریم/ چقیریم/ یه‌لم/...

www.ezgu.org

«خوان» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه مجله، جریده، کتاب، نماز کبی سۉزلرگه قۉشیلیب، بو نرسه‌لر بیلن کۉپراق شغللنوچی شخص آتی یسه‌یدی. یازیلیشی◀ نمازخوان/ کتابخوان/ غزلخوان/ درسخوان/ مقامخوان/ شعرخوان/...

«شناس» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه شو اساسدن انگلشیلگن ساحه‌نینگ تخصصی‌نی بیلدیروچی آت یسه‌یدی. یازیلیشی◀ تیل‌شناس/ ادبیات‌شناس/ متن‌شناس/ شرق‌شناس/ منبع‌شناس/...

«کار» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه‌نی یېتیشتیریش بیلن شغللنوچی شخص آتی یسه‌یدی. یازیلیشی◀ شالی‌کار/ پخته‌کار/ غله‌کار/ للمی‌کار/ سبزی‌کار/...

● شونینگدېک بو قۉشیمچه موهوم آتلرگه قۉشیلگنده اولردن انگلشیلگن ایش-حرکت بیلن شغللنوچی شخص آتی یسه‌یدی. یازیلیشی◀ گناه‌کار/ مددکار/ ایجادکار/...

www.ezgu.org

● ینه بو قۉشیمچه شخص‌نینگ اساسدن انگلشیلگن ایش، خصوصیتیگه کوچلی درجه‌ده ایگه‌لیکینی بیلدیروچی صفت یسه‌یدی. یازیلیشی◄ فداکار/ احتیاط‌کار/ عصیانکار/ خرابکار/ بوزمه‌کار/...

● همده بو قۉشیمچه نرسه‌گه ایگه‌لیکنی بیلدیروچی آز مقدارده صفت یسه‌یدی. یازیلیشی◄ نقشینکار/ اویمه‌کار/ چیزمه‌کار/...

«دوز» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه‌نی تیارلاوچینی انگلته‌دیگن شخص آتی یسه‌یدی. یازیلیشی◄ ایتیک‌دوز/ کلاه‌دوز/ بوت‌دوز/ خامک‌دوز/ کشته‌دوز/ زردوز/...

«سیز» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه–حالتگه ایگه ایمسلیکنی بیلدیروچی صفتلر یسه‌یدی. یازیلیشی◄ عدالت‌سیز/ علاقه‌سیز/ اساس‌سیز/ سوسیز/ پول‌سیز/ ییرسیز/...

● شونینگدیک بو قۉشیمچه اساسدن انگلشیلگن نرسه‌گه کم درجه‌ده ایگه‌لیکنی بیلدیروچی صفتلر یسه‌یدی. یازیلیشی◄ کوچ‌سیز/ کۉریم‌سیز/ طاقت‌سیز/ رشک‌سیز/ اوی‌سیز/...

www.ezgu.org

● ینه بو قوٰشیمچه صفتدن تشقری روش هم یسه‌یدی. یازیلیشی◀ توٰختاوسیز/ رخصت‌سیز/ تینیم‌سیز/ حساب‌سیز/...

«راق» قوٰشیمچه‌سی:

● بو قوٰشیمچه صفت درجه‌سینی کوٰرسه‌توچی قوٰشیمچه حسابلنه‌دی. یازیلیشی◀ کتته‌راق/ کیچیکراق/ قرری‌راق/ یاشراق/...

«یش، متیر» قوٰشیمچه‌سی:

● بو قوٰشیمچه صفت درجه‌سینی آزه‌یتیریب کوٰرسه‌توچی قوٰشیمچه حسابلنه‌دی. یازیلیشی◀ سرغیش/ آقیش/ قیزغیش/ قره‌متیر/ کوٰکیمتیر/...

سان قوٰشیمچه‌لر:

● «**نچی**» و « **ینچی**» قوٰشیمچه‌سی قوٰشیلیب ترتیب سانلر یوزه‌گه کېله‌دی. یازیلیشی◀ بیرینچی/ ایککینچی/ یوزینچی/ ییتینچی/...

● «**او**» و « **له**» قوٰشیمچه‌سی قوٰشیلیشیدن نرسه‌نینگ ییغیمی، توٰده‌سینی کوٰرسه‌توچی بوٰلیملر توزیله‌دی. یازیلیشی◀ ایککاوی/ اوچه‌له‌سی/ تورتله/...

● «**چه**»، « **ته‌چه**»، «**لب**»، «**لرچه**» قوٰشیمچه‌لری‌نینگ قوٰشیلیشیدن نرسه‌لرنینگ تخمین حسابینی کوٰرسه‌توچی بوٰلیم حاصل قیلینه‌دی. یازیلیشی◀ بېش مترچه/ اوٰنته‌چه/ بېشته‌لب/ یوزلرچه/ مینگلب/...

www.ezgu.org

● **«تەدن»** قۆشیمچەسی یاردمیده نرسەلرنینگ تقسیمینی کۆرسەتوچی بۆلیم حاصل قیلینەدی. یازیلیشی ◄ ایککیتەدن/ بېشتەدن/ بیرتەدن/تۆققیزتەدن/...

● **«او»** قۆشیمچەسی ۱/۲/۳/۴/۵/۶/۷... سانلریگه قۆشیلیب، جمعلش وظیفەسینی اۉتەیدی. یازیلیشی ◄ ا بیراو/ ایککاو/ اوچاو/ تۆرتاو/ بېشاو/ آلتاو/ یېتاو/...

● أیریم حالّلرده **«او»** قۆشیمچەسی **«اولان»** شکلیده کېلەدی. دایم ایگەلیک قۆشیمچەلری بیرگه قۆللنەدی. یازیلیشی ◄ ایکاولان/ اوچاولان/ بېشاولان/...

● **«اولب»** و **«اولەشیب»** قۆشیمچەلری قوییده‌گیچه یازیلەدی ◄ ایکاولب/ ایکاولشیب/...

● **«و»**-**«یو»** باغلاوچی قۆشیمچەسی‌نینگ یازیلیشی ◄ کېچه-یو کوندوز/ تاغلر-و دریالر/ آته-یو اۉغیل/ ایسسیق-و ساووق/...

«کېل» قۆشیمچەسی:

● بو شکلده شخص کۆرستکیچلری اساسي فعلگه مەیل[1]، زمان، انکار قۆشیمچەلری «کېل» فعلیگه قۆشیلەدی و حرکتگه بۆلگن ایستک معناسی افادەلنەدی. یازیلیشی ◄ ییگینگ کېلسه/ بارگینگ کېلسه/...

---

[1]مەیل – فعل آرقەلی ایش-حرکت نینگ قندەی روحي-منطقي حالتده (بویروق، ایستک، شرط، احتمال و هکذا) افادەلنگنینی بیلدیرەدی.

www.ezgu.org

«ماقچی» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه مقصد مه‌یلینی افاده‌له‌یدی. یازیلیشی ◄ بارماقچی/ قیلماقچی/ یازماقچی/ کۉرماقچی/ اۉقیماقچی/...

«لر» قۉشیمچه‌سی:

● بو قۉشیمچه کۉپلیک شکلینی یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ اولر/ باله‌لر/ محصللر/ فعللر/ حرکتلر/ کۉپلر/ تیللر/ اۉزبېکلر/ آنه‌لر/...

● «**-نینگ -نی -گه -ده -دن**» کېلیشیک قۉشیمچه‌لری هردایم یریم فاصله بیلن یازیله‌دی. یازیلیشی ◄ اۉزبېک‌نینگ/ اۉزبېک‌نی/ اۉزبېک‌گه/ اۉزبېک‌ده/ اۉزبېک‌دن/.

● «**-من -دی -سن -میز -سیز**» شخص قۉشیمچه‌لری‌نینگ یازیلیشی ◄ کېله‌من/ اۉقیبدی/ ایشله‌ی‌سن/ یېه‌میز/ یازه‌سیز/ قوردیلر/ مېن شاعرمن/ بیز شاعرمیز/ سېن محصل‌سن/ بیز محصل‌میز/...

● اگر فعل «**ی**» اونداشی بیلن توگه‌سه، بو زمان قۉشیمچه‌سیدن «**ی**» حرفی «**یه**» حرفی بیلن المه‌شه‌دی. یازیلیشی ◄ قویه‌میز/ قویه‌من/ قویه‌سیز/ قویه‌سن/ قویه‌دیلر/ قویه‌دی/...

«دی» فعلی‌نینگ شخصلرده تورله‌نیشی:

● اۉتگن زمان انیق فعلی بیرلیک کۉرینیشی. یازیلیشی ◄ کېلدیم/ کېلدینگ/ کېلدی/.

www.ezgu.org

● اۋتگن زمان انیق فعلی کۋپلیک کۋرینیشی. یازیلیشی◄ کېلدیک/ کېلدینگیز/ کېلدینگیزلر/ کېلدیلر/...

«شی» قۋشیمچه‌سی:

● بو قۋشیمچه هم بعضن اوچینچی شخص کۋپلیکنی افاده‌لشده ایشلتیله‌دی. اوندن تشقری بو قۋشیمچه بیرگه‌لیک معناسینی هم انگلته‌دی. یازیلیشی◄ کېلیشماق/ تارتیشماق/ ییغیلیشماق/...

● اونینگ حرکت نامی بیلن کېلگنی‌ده یازیلیشی◄ سینشیم/ باریشینگ/ کېتیشیمیز/ اوخله‌شینگیز/ سکره‌شی/...

● شونینگدېک باشقه تورلری‌نینگ یازیلیشی◄ سنش‌نی/ ایشلش‌گه/ ایشلش‌دن/ اوخله‌شینگ/ یازیشینگ/...

● حاضرگی زمان دوام فعلی درک گپ‌ده بیرلیک و کۋپلیک شخص قۋشیمچه‌سی‌نینگ یازیلیشی◄ آتیبمن/ آتیبسن/ آتیبدی/ آتیبمیز/ آتیبسیز/ آتیبدیلر/...

● حاضرگی زمان دوام فعلی انکار گپ‌ی‌ده بیرلیک کۋپلیک شخص قۋشیمچه‌سی‌نینگ یازیلیشی◄ آتمه‌یبمن/ آتمه‌یبسن/ آتمه‌یبدی/ آتمه‌یبمیز/ آتمه‌یبسیز/ آتمه‌یبدیلر/...

www.ezgu.org

● حاضرگی زمان دوام فعلی‌نینگ انکار شکللریدن بیری «یاتگن یۉق» شکلیدیر. یازیلیشی ◄ اۉقی‌یاتگنیم یۉق/ سنه‌یاتگنینگ یۉق/ نالی‌یاتگنینگیز یۉق/ کویه‌یاتگنی یۉق/ بیته‌یاتگنیمیز یۉق/ یازه‌یاتگنی یۉق/ یېه‌یاتگنیم یۉق/ دېیه‌یاتگنینگ یۉق/ قویه‌یاتگنینگیز یۉق/ کویه‌یاتگنی یۉق/ قۉیه‌یاتگنیمیز یۉق/...

● تاریخي اۉتگن زمان فعلی «گن» قۉشیمچه‌سی‌نینگ یازیلیشی ◄ کېلگنمن/ بارگنمن/ سنه‌گن/ ایشله‌گنسیز/ اوخله‌گن/ أیتیلگن/ کېلیشگن/ قیلینگن/ کۉریشگن/...

● «**ر، ابدی، کن**» قۉشیمچه‌سی همده «مس» انکار شکلی قۉشیمچه‌سی‌نینگ یازیلیشی ◄ اۉقیر ابدی/ کېلر ابدیک/ باررمیکن/ أیتمس ابکن/ کېلمس‌میکن/...

● «**دیگن** و **یاتگن**» قۉشیمچه‌لری‌نینگ یازیلیششی ◄ کېله‌دیگن آدم/ اۉقییدیگن ییگیت/ یازه‌یاتگن اۉقوچی/ قیلینه‌یاتگن ایش/...

● «**گن**» اېگه‌لیک قۉشیمچه‌سی‌نینگ یازیلیشی ◄ بیلگنیم یۉق/ آلگنینگ یۉقمی؟/ أیتگنی اوچون/ کېلگنی اوچون/ تورگنینگیزدن/...

● «**یب**» قۉشیمچه‌سی فعل هم یسه‌یدی. یازیلیشی ◄ توشیب/ توریب/ یاتیب/ توشیبمن/ توریبدی/ یاتیبسن/ یازیبسیز/ یوریبمیز/ اۉقیبدیلر/...

● «**مب**» انکار شکلی. یازیلیشی ◄ کېلمبسیز/أیتمبسیز/ یازمبمن/بارمبسن/...

www.ezgu.org

● اۉزلیک درجه قۉشیمچه‌لری‌نینگ یازیلیشی ◄ تیارلندیم/ کیینـدینگمی؟/ اویله‌نیبدی/ قیینلمه‌دی/...

● مجهول درجه قۉشیمچه‌لری‌نینگ یازیلیشی ◄ سوزیلدی/ یازیلدی/ آقلندی/ تازه‌لندی/ آلیندی/ قیلیندی/ یوویندی/ کېچیریلدی/ أیتیلدی/...

آرتتیرمه درجه قۉشیمچه‌لری:

●«**دیر** و **تیر**» قۉشیمچه‌لری‌نینگ یازیلیشی ◄ یازدیر/ پسه‌ی‌تیر/ کېلتیر/ قیزیقتیر/ توشونتیر/ تیریلتیر/ کۉندیر/...

●«**گیز**، **غیز**، **قیز**» قۉشیمچه‌لری‌نینگ یازیلیشی ◄ کیرگیز/ تورغیز/ یوتقیز/...

●«**ت**» قۉشیمچه‌سی‌نینگ یازیلیشی ◄ جۉنت/ اۉرگت/ قوریت/ ایشلت/ قۉرقیت/...

● «**یز**» قۉشیمچه‌سی‌نینگ یازیلیشی ◄ آقیز/ تامیز/ ایمیز/

● «**یر**» قۉشیمچه‌سی‌نینگ یازیلیشی ◄ بتیر/ اوچیر/ پیشیر/ قاچیر/ آچیر/...

● «**وېرینگ**» قۉشیمچه‌سی‌نینگ یازیلیشی ◄ کېله‌وېرینگ/ سنه‌ی‌وېرینگ/ قویه‌وېرینگ/...

www.ezgu.org

● **«ودی»** قۋشیمچه‌سی‌نینگ یازیلیشی ◄ تماملاودی/ آلودی/ اۋقودی/ کیریتودی/...

● **«ماودی»** انکار قۋشیمچه‌سی‌نینگ یازیلیشی ◄ کېلماودی/ آلماودی/ بیلماودی/...

● بویروق و ایستک مه‌یلی قۋشیمچه‌لری‌نینگ یازیلیشی ◄ باره‌ی/ سنه‌ی/ کویه‌ی/ یېه‌ی/ باره‌یلیک/ سنه‌یلیک/ کییه‌لیک/ بیله‌یلیک/ بارگین/ بارگیل/ بارینگ/ سنه‌نگ/ بارسین/ بارسینلر/...

● باشقه أیریم قۋشیمچه‌لرنینگ یازیلیشی ◄ کېلیب-آق/ سنه‌ب-آق/ کېله‌یاتیب/ قویه‌یاتیب/ سنه‌یاتیب/ ایشلت/ تیرلت/ پارلت/ سنه‌یاتیر/ کېله‌یاتیر/ قویه‌یاتیر/ قیلمه‌یاتیر/ بارمه‌یاتیر/ یازمه‌یاتیر/...

www.ezgu.org

افغانستان اۉزبېکلری الفباسی‌نینگ تاریخي باسقیچلری

افغانستانده‌گی اۉزبېکلر تیلی‌نینگ یازو تاریخی اۉرته آسیا و افغانستان سیاسي شرایطی‌گه باغلیق حالده شکللنگن. اۉزبېکلر بو حدودده اساسن فارس– عرب یازوی اساسیده‌گی الفبادن فایده‌لنیب کېلگن. اما تاریخي شرایطلر سببلی بیر نېچه باسقیچلرنی کۉزدن کېچیریش ممکن:

۱- باسقیچ (۱۴– ۱۹ عصر): «چیغتای یازووی[۱]» — عرب الفباسی اساسیده:

بو دورده افغانستان شمالیده یشه‌گن برچه تورکي گروه‌لر (قرلوق[۲]، قیپچاق[۳]، چیغتایی قتلملر) چیغتای یازویدن فایده‌لنگن. چیغتای ادبیاتی‌نینگ بدخشان، بلخ، هرات، قوندوز، فاریاب و جوزجان کبی حدودلرده مهم مرکزلری بۉلگن. افغانستان اۉزبېکلری اساسن نوایي، بابور، مشرب، توردی فراغي

[۱] چیغتای یازووی – چیغتای (اېسکی اۉزبېک) تیلیده یره‌تیلگن اثرلرنی یازیش اوچون قۉللنگن، عرب الفباسی اساسیده‌گی یازو تیزیمی بۉلیب، او اۉز دوریده تورکي ادبي تیل‌نینگ اېنگ مکمل شکلی حسابلنگن. اساسن ۱۴–۱۹ عصرلر آره‌لیغیده تورکستان‌ده (اۉرته آسیاده) کېنگ قۉللنگن.

[۲] قرلوق – تورکي تیللرنینگ قدیمگی ترماقلریدن بیری بۉلیب، حاضرگی اۉزبېک و اویغور تیللری‌نینگ تاریخي اساسینی تشکیل اېته‌دی. قرلوق ترماغی مرکزي آسیاده اېرته شکللنگن و ادبي تیل ترقیاتیده مهم رۉل اۉینه‌گن.

[۳] قیپچاق – تورکي خلقلرنینگ ییریک ترماقلریدن بیری بۉلیب، اونینگ تیل گروهی حاضرگی قزاق، قیرغیز، قاره‌قلپاق، تاتار، باشقیرد تیللری‌نینگ اساسینی تشکیل اېته‌دی. قیپچاق لهجه‌لری تاوش تیزیمی و لېکسیک خصوصیتلری بیلن اجره‌لیب توره‌دی.

www.ezgu.org

کبیلرنینگ اثرلرینی - چیغتای متنلرینی فارس-عرب یازویده اۉقیگن. بو الفبا قدیمگی اۉزبېک ادبي تیلی – چیغتای‌گه ماسلشتیریلگن بۉلیب، اونینگ خصوصیتلری قۉییده‌گیچه بۉلگن:

- عرب یازووی + تورکي تاوشلر اوچون قۉشیمچه بېلگیلر موجودلیگی؛
- قتتیق یومشاق ñ نگ/ ق/گ، اۉ/ او، کبی تاوشلر افاده‌لنگنلیگی؛
- فارس تیلی‌نینگ تأثیری کوچلیلیگی؛

۲- باسقیچ (۱۹-عصر – ۱۹۲۰-ییللر): محلي عرب یازووی نسخه‌سی:

بو دورده افغانستان مستقل امیرلیکلر صفتیده شکللنیب، دولت تیلی صفتیده فارس تیلی حکمران بۉلدی. اۉزبېکلر هم شونده‌ی تیزیمده یازونی دوام اېتتیردیلر. بو دورنینگ خصوصیتلری شونده‌ی بۉلگن:

- چیغتای یازوینی استه-سېکین ساده‌لشتیریلیشی؛
- فارس تیلی‌نینگ املا قاعده‌لریگه یقینلشیشی؛
- محلي اۉزبېک تیلی فونېتیک خصوصیتلری حساب‌گه آلینمه‌گنلیگی؛
- اۉزبېکچه کتابلر کم بۉلگنی، اساسن دیني ادبیاتلر و شعري دېوانلرگه ته‌ینیلگنلیگی؛

www.ezgu.org

۳- باسقیچ (۱۹۲۱–۱۹۴۰-ییللر) شوروی[۱] ترکیبی‌ده بۉلگن اۉزبېکستان‌ده‌گی الفبا اصلاحاتلری:

- ۱۹۲۱–۱۹۲۹- ییللرده اصلاح قیلینگن عرب یازوی ایشله‌تیلیشی؛
- ۱۹۲۹–۱۹۴۰- ییللر آره‌لیگی‌ده ینگی «لاتین الفباسی[۲]»نینگ قۉللنیلیشی؛
- لېکن بو اصلاحاتلر افغانستان‌گه رسمي تطبیق قیلینمه‌گن. اما چېگره‌داش حدودلرگه، جمله‌دن: شېرخان، حیرتان و آقینه بندرلری آرقه‌لی لاتین یازویده گزېته و دیني کتابلر غیررسمي روشده کیریب کېلگن. اولرنینگ سانی جوده آز بۉلگن و افغانستان‌ده‌گی اۉزبېک یازوی‌گه عمومن تأثیر کۉرستمه‌گن.

۴- باسقیچ (۱۹۷۰–۱۹۸۰) افغانستان اۉزبېک یازووی‌نینگ کېنگ قۉللنیشی:

- افغانستان قانونلریده محلي تیللرنینگ قسمن تن آلینیشی؛
- اۉزبېک تیلیده رادیو اېشیتیریش، درسلیکللر همده جریده‌لر باسیب چیقاریلیشی؛
- عرب یازوی‌نینگ دری–فارس عنعنه‌سی اۉزبېکلر یازویده هم دوام اېتتیریلشی؛

---

[۱] شوروی – ۱۹۲۲–۱۹۹۱- ییللرده موجود بۉلگن، سوسیالیستیک توزومگه اساسلنگن کۉپمیللتلی دولت بۉلیب، مرکزلشگن سیاسي حاکمیت و رېجه اقتصادیاتی بیلن باشقریلگن.

[۲] لاتین الفباسی – قدیمگی ریم (لاتین) یازووی اساسیده شکللنگن، حاضرگی کونده دنیاده‌گی اېنگ کېنگ ترقه‌لگن الفبالردن بیری بۉلیب، کۉپلب تیللر نینگ یازوویده قۉللنیله‌دی.

www.ezgu.org

● اۉزبېکلر آره‌سیده تورکي تاوشلر اوچون قۉشیمچه حرفلرنینگ معیاریلشگن شکلی پیدا بۉلمه‌گنی؛

۵- باسقیچ (۲۰۰۳– حاضرگچه) اۉزبېک تیلی‌نینگ افغانستانده رسمي تن آلینیشی:

● اۉزبېک تیلی افغانستان اساسي قانونی[۱]نینگ ۱۶–ماده‌سیده اوچینچی رسمي تیل صفتیده رسمن قید اېتیلیشی؛

● اۉزبېک الفباسی‌نینگ قه‌یته کۉریب چیقیلیشی و الفباگه «ۉ»، «ې» حرفلری قۉشیلیشی؛

● اۉزبېکچه مکتب درسلیکلری ینگی اۉزبېک الفباسیده یازیلیشی؛

● بو الفبا هلی تۉلیق معیارگه توشمه‌گن بۉلسه–ده، عملده فایده‌لنیب کېلینه‌یاتگنی؛

قیسقه‌سی: سۉنگگی ییللرده افغانستان اۉزبېک تیلینی رقملشتیریش (دیجیتاللشتیریش[۲])، تعلیم، مطبوعات و رقملی پلاتفورم[۳]لرده قۉللش جریانی تېزلشگنی سببلی تۉغری یازیش معماسی ینه‌ده دالضرب بۉلماقده.

---

[۱] افغانستان اساسي قانونی ۲۰۰۴–ییلی قبول قیلینگن.

[۲] رقملشتیریش (دیجیتللشتیریش) – اخبارات، جریان یاکی رېسورسلرنی رقملی (الکترون) شکلگه اۉتکزیش همده اولرنی اخبارات تکنالوژي‌لری یاردمیده سه‌قلش، قَیته ایشلش و اوزه‌تیش جریانی‌دیر.

[۳] رقملی پلاتفورم – بو ادبي، تیلشناسلیک یاکی تاریخي متنلرنی رقملی تکنالوژي‌لر یاردمیده ییغیش، سقلش، تحلیل قیلیش و تلقین اېتیشگه خدمت قیلوچی علمي–اسلوبي محیطدیر.

www.ezgu.org

افسوس‌کی أیریم افغانستان اۉزبېک ضیالی‌لری آره‌سیده [یازووده تیلدن کۉره یازو عنعنه‌سیگه تیه‌نیش حالتی کوچلی، یعنی تلفظدن کۉره عرب–فارس یازو قاعده‌لری مهم‌راق بۉلیب قالگن].

عرب یازوویده اۉزبېک تیلینی یازیش مدني میراث جهتیدن مهم، اما لینگویستیک[1] ماسلشو ضرور. درسلیکلر، گزېته و وېب‌سایت[2]لر بیر خیل املا قاعده‌لریگه عمل قیلیشی کېره‌ک. یگانه ستندرد (معیار) یره‌تیلسه، بو افغانستان اۉزبېکلری‌نینگ تیل بیرلیگی، تعلیم صفتی و رقملی تکنالوژی‌لرده‌گی اشتراکینی کوچه‌یتیره‌دی. افغانستان اۉزبېک تیلی الفباسیده‌گی تاوش و املا معمالری – بو فقط یازو مسأله‌سی ایمس، بلکه مدني، علمي و رقملی رواجلنیش مسأله‌سی هم‌دیر.

---

[1] لینگویستیک – بو تیل و تیلشناسلیک بیلن باغلیق بۉلگن، سۉزلر، گرامر، تلفظ، معنا و تیل تیزیمینی اۉرگنیشگه عاید نرسه‌لرنی افاده‌لاوچی أتمه.

[2] وېب‌سایت – بو اینتېرنېتده جایلشگن، بیر یاکی بیر نېچته صحیفه‌دن عبارت بۉلگن الکترون رېسورس، فایده‌لنوچیلر اوچون معلومات، خدمت یاکی کانتېنت تقدیم ایته‌دی.

www.ezgu.org

یازوچی‌نینگ قیسقه بیوگرافیسی

دوکتور عزیزالله ارال ۱۹۸۱-۱۹۸۶ ییللر تاشکېنت دولت بیلیم یورتی‌نینگ اۉزبېک فیلولوژی فاکولته‌سینی اۉزبېک تیلی و ادبیاتی یۉنه‌لیشی بۉییچه بیتیریب، فیلولوژی فنلری بۉییچه ماسترلیک درجه‌سینی آلیشگه موفق بۉلدی. ۲۰۲۴-ییلی علیشېر نوایي نامیده‌گی تاشکېنت دولت اۉزبېک تیلی و ادبیاتی بیلیم یورتیده «افغانستان‌ده نوایي‌شناسلیک» موضوعی بۉییچه دوکتورلیک علمي درجه‌سیگه اېگه بۉلدی.

دوکتور ارال علم-فن و مدنیت ساحه‌لریده کۉرستگن خدمتلری اوچون ۲۰۱۹-ییلده افغانستان ملي مدالی - «میرمسجدی خان مدالی» بیلن تقدیرلندی. او شونینگدېک افغانستان فنلر اکادمی‌سی همده اۉزبېکستان یازوچیلر اویوشمه‌سی‌نینگ اعضاسی هم‌دیر.

حاضرگه قدر دوکتور عزیزالله ارال‌نینگ «اۉزبېک تیلی الفباسی»، «دری-انگلیس-اۉزبېک سۉزلشگیچ»، «ساغینچ»، «غزنه نگینی»، «پاچاخان»، «اۉزبېکچه، انگلیسچه، تورکچه، فارسچه، پشتوچه محاوره کتابی»، «انسان حقوقلری»، «نوایي بیتیکلری ایزیدن»، «زنده‌گانی و آفریده‌های علیشیر نوایی»، «افغانستان‌ده نوایي‌شناسلیک»، «تۉغری یازیش - اۉزبېک یازووی‌نینگ املا قاعده‌لری» ناملی کتابلری چاپ اېتیلگن.

www.ezgu.org

افغانستان اۉزبېک‌لری‌نینگ بیر قطار اویوشمه‌لری دوکتور ارال باشچیلیگیده آلیب بارگن فعالیتلری نتیجه‌سیده ۱۳۹۸-ییلی «۲۹ینچی میزان اۉزبېک تیلی کونی» صفتیده مملکت ملي تقویمیگه رسمن کیریتیلدی. او ۲۰۱۷- ییلده رسمن تشکیل اېتیلگن «کتاب مدني مرکزی» علمي-معرفي تشکیلاتی باشلیغی؛ عینِ وقتده تاشکېنت دولت بیلیم یورتی‌ده پوهنمل استاد بۉله‌راق وظیفه بجریب کېلماقده.

www.ezgu.org

www.ezgu.org

PROPER WRITING

ORTHOGRAPHIC RULES OF THE SOUTHERN UZBEK LANGUAGE

By

Dr. Azizullah Aral

Kabul - 2026

www.ezgu.org

PROPER WRITING

ORTHOGRAPHIC RULES OF THE SOUTHERN UZBEK LANGUAGE

By:

Dr. Azizullah Aral

ISBN 978-9936-9000-2-8